

Az örök életű farmer

Dr. Méri Edina PhD
múzeumigazgató

Egy újabb textilgyűjtemény születése

Egyik múzeumi munkanap délutánján, 2003-ban azon gondolkodtunk, hogy milyen időszaki kiállítást lehetne rendezni, ami érdekes, kötődik a textilhez és a kékfestéshez is. Ekkor pillantottam meg Jenny Balfour-Paul *Indigo* c. könyvének borítóját, amelyen egy farmerdarab látható. A gondolat egészen 2005-ig pihent, amikor a Néprajzi Múzeum MADOK programja útjára bocsátotta a Kiállítási Dominó programját, amely a kortárs illetve az elmúlt évtizedek tárgyi emlékeinek és jelenségeinek a felgyűjtését célozta meg. A pápai Kékfestő Múzeum csatlakozott ehhez a programhoz és elkezdte a tudatos gyűjtést és felkészülést a kiállításra. Akkor még nem sejtettük, hogy a kiállítási és a többi felgyűlemlett anyagból egy gyűjtemény formálódik.

A kiállítást megelőző kutatómunka és előkészületek számos tanulsággal szolgáltak.

Miként alakult a gyűjteményi terv, mit tartalmaz?

A Kékfestő Múzeum alapküldetése kiegészült a farmer témakörével, azaz a kékfestés mesterségének gyűjtése, őrzése és feldolgozása mellett e ruhadarab magyarországi vonatkozású tárgyi és szellemi tudásanyagának muzeális feladatait is felvállalta. Ez egy kibővített téma, a gyártástól elkezdve a viselési szokásokon túl a tárgy kultúrtörténeti hátterének a megismerését is tartalmazza:

- gyűjtjük a magyarországi farmergyártás történetére vonatkozó tárgyakat, dokumentumokat;
- nyomon követjük a jelenleg és a közelmúltban működő farmergyártásban, kikészítésben és értékesítésben érdekelt cégek működését;
- gyűjtjük a Magyarországon viselt korai, 1950–60-as évek farmereit;
- gyűjtjük a híres emberek darabjait;
- gyűjtjük a szubkultúrák, ifjúsági csoportok jellegzetes darabjait;
- figyelemmel kísérjük a divat változásait;

Farmer mellény az 1970-es évekből

- dokumentáljuk a különböző korosztályok farmerviselési szokásait;
- gyűjtjük a farmer anyag művészetben megjelenő formáit.

Farmer ruhadarabja szinte mindenkinek van és lesz is, öltözködésünket, mindennapjainkat meghatározza, olyannyira természetessé vált, hogy szinte észre sem vesszük, hogy velünk van. Könnyedén beszerezhető, ugyanilyen könnyedén is válunk meg tőle. Köznapi egyenruhánk lett. Ezért a kutató szembesül egyrészt az újabb darabok bőségének zavarával, másrészt a ritkaságok hiányával.

Ha viszont visszamegyünk egy kicsit az időben, akkor más képet láthatunk, ezért is egyszerűbb és hajlamosabbak is vagyunk mindig a „régit” kutatni, keresni, gyűjteni. Mivel úgy gondoljuk, tudjuk, hogy mit keresünk. Egy farmerkabátot, feliratokkal, rajzokkal, egy átalakított darabot, egy rockzenész féltve őrzött darabját, egy farmernadrágból készült tornazsákot vagy babzsákot, pedig még friss és nem eléggé letisztult (kérdés, vajon mikorra fog letisztulni, hány évtizednek kell eltelni) a kutatás ahhoz, hogy bátran kijelentsük, tudjuk, hogy mi az érték és mi nem, mi az amit begyűjtünk és mi az amit ne.

A nagyobb „zsákmányok” begyűjtése, sokszor a szerencsén is múlik. Ezért hiányolhatunk néhány ilyen unikális tárgyat a gyűjteményből.

Az elmúlt egy-két év és a jelenkor darabjai bőséges kínálatot jelentenek a vásárló és merítést a kutató számára. Míg az előbbi választását a főként a divat és a pénztárca határozza meg, a kutató viszont már tanácsalannak tűnhet a tárgybőség láttán. A rengeteg különböző márkájú és változatos megjelenésű farmerek, az egyszerű kék, a kínai, a márkás drága darabok, a sok ismeretlen angol hangzású „márka” (Wallsung, Jeans, River), a holland-angol bálás termékek, amelyek külső megjelenésükben a kutatás számára érdekesnek tűnhetnek, de legtöbbjük turkálós illatán és kilós árán kívül semmit nem tudunk róluk. Az egyre gyorsabban változó és visszatérő divat, a csak években mérhető különböző darabok egymás mellett élése szintén dön-

A farmer a művészetben

tésre kényszerít, hogy bekerüljön, vagy ne kerüljön be az adott példány a gyűjteménybe. Tanácstalanok vagyunk akkor is, amikor lelkes kollégánk a bolhapiacra szakadó eső elől menekülő árusok által szándékosan otthagytott, földről árult, teherautónyi farmert hozza be a múzeumba.

A jelenkutatás problémái esetünkben is jelentkeztek; elvonatkoztatási nehézség a környezetünkől, a tárgytypus jövőjének előre nem látása, a belénk vésődött kultúrakutatás hagyományos felfogása, amely múltban gyökerező ma már ritkaságszámba menő tárgyakat, jelenségeket gyűjti, eltűnésüktől féltve. Ezek a kérdések fokozottan jelentkeznek, ha a témának nincs gyűjtője, szakértője, ezért a folyamatos okulás és kiművelődés párhuzamosan zajlik a gyűjtéssel.

Ki gondolta volna az 50-es években, hogy a farmer ennyire fontos jelentéstartalmat hordozó tárggyá válik? A minket körülvevő tárgyakhoz hajlamosak vagyunk ráérősebben viszonyulni, gondolván, van belőle bősége, és kevés figyelmet fordítunk arra tényre, hogy felgyorsult világunkban ezek a jelenségek gyorsabban jönnek, de gyorsabban is tűnnek el. Esetünkben például régi Trapper farmerek beszerzése került jelentős erőfeszítésbe.

A tömeggyártás termékei

Hogyan viszonyuljunk a futószalagról lekerülő új darabokhoz? A teljesen új, a gyűjtemény és kiállítás számára vásárolt darabok esetében a tulajdonos hiánya miatt csak a divattal és a kereskedelemmel kapcsolatos vonatkozó információk állnak rendelkezésünkre. Gyűjtsünk ezekből is, vagy „várjuk meg” amíg ezek a darabok bekerülnek a divat-viselet körforgásába és rájuk rakódik bizonyos kulturális töltet? Ez utóbbi esetben újabb kérdések merülnek fel: meddig várjunk, hol húzzuk meg a határt? Ugyanabból a darabból az újat és a használtat is begyűjtsük? A legmeggyőzőbb, de nem feltétlenül a legjobb megoldás a tárgy életének végigkísérése lehet a vásárlástól a „levetkőzésig”. Ez esetünkben a divat gyors változása ellenére még mindig időigényes és a tulajdonos beavatását feltételezi.

Iparművészeti farmer alkotások

Külön kell szólnunk az *egyedi, művészek, iparművészek* által készített ruhakölteményekről, melyeknek szerepük lehet a jövő divatjának formálásában. A ma egyedinek számító darabok megjelenhetnek később a divat magas színpadán, majd módosult formában az

egyszerű hétköznapiakban is, figyelmünket ezért ezek a darabok sem kerülhetik el. A farmert praktikus volta mellett sokan divatossága miatt is viselik, ezért a ruhadarab megjelenésében folyamatosan megújulni kényszerül. Gyorsan befogadja a nagy tömegben is megvalósítható újításokat (koptatás, gyöngyökkel való díszítés, roncsolás).

A gyűjtés koncepciója

A *gyűjteményi-gyűjtési terv* a terepmunka során folyamatosan módosult, és maradéktalanul nem is teljesülhetett, mivel egy általános hosszútávra szóló gyűjtési koncepciót fogalmazott meg. A gyűjtés a kiállítás megnyitásával nem zárult le, azóta is folyamatosan érkeznek újabb ruhadarabok.

A terepmunka során a kiállítási szempontok egyértelműen előterébe kerültek, és annak tematikai egységeinek megtöltésére célzott gyűjtés folyt. Tudatosan kerestük a látványosabb öltözeteket. A kiállított tárgyak pont a fent említett kiállítási szempontok előterébe kerülése miatt a farmer jelenség vázát körvonalazták, azt minél sokoldalúbban körbejárva. Így egy-egy nehezebben beszerezhető típus esetén megelégedtünk egyetlen példánnyal, és a hiányzókra összpontosítottunk. Így például csupán egy rockzenész kabátot sikerült a kiállításra kikölcsönözni, de ez a kiállítás kontextusában sűrítette a bemutatni vágyott jelenséget. Könnyebben beszerezhető nadrágok és öltözetek esetében viszont akár egy tucat is bekerült a gyűjteménybe, amely a kiállításon már nem szerepelt (anyagtipusok, bővebb technológia és üzemtörténeti dokumentumok), viszont később a tudományos feldolgozás alapjául szolgálhatnak.

A kiállítási szempontoknak voltak alárendelve a kölcsönkapott tárgyak is, amelyek aránya viszont viszonylag magas volt, főleg az egyedi, iparművészek, ruhatervezők által készített alkotások esetében. Ezek közül több értékes darabot pályázati támogatással sikerült a gyűjtemény számára megvásárolni.

A gyűjtés módszerei

A *gyűjtés módszerei* alapján véve nem tértek el a hagyományos módszerektől (kérdőív, interjú stb.), viszont a gyűjtés helyszíne, csatornája a témához alkalmazkodva módosultak.

Egy már meglévő magángyűjtemény, tárgyakkal és tapasztalatokkal segítségünkre lehetett volna. Ennek

A farmer a művészetben

*A farmer a művészetben.
Major Kati: Bargello mintás farmerkabát*

hiányában a textiles szakmai körök segítségével sikerült országossá bővíteni a gyűjtőmunkát. A muzeális intézmények (Magyar Nemzeti Múzeum, Kiscelli Múzeum) gyűjteményeiben viszont csak néhány öltözetet, kiegészítőt sikerült fellelni.

A gyűjtés helyszínei a Kékfestő Múzeum (magán-személyektől való átvétel esetén), továbbá gyártó cégek, bolhapiacok, turkálók és ruházati üzletek, márkaboltok voltak. Az utóbbiak a viselési szokásokra vonatkozólag viszonylag kevés adattal szolgáltak. Az üzletek és márkaboltok a vásárlási szokásokról, az egyes márkák,

típusok forgalmáról nyújtottak információt. Az utóbbi évek retro hangulata több régi márka újbóli gyártását eredményezte.

A magyar farmert, ismét gyártani kezdte egy vállalkozó, aki korábban a régi Trapper gyártásánál is dolgozott, ezért az új Trapper az alapanyagot leszámlítva megegyezik a klasszikus darabbal.

A bemutatás további lehetőségei

A felhalmozott anyagból szelektálva alig száz négyzetméternyi területen kellett bemutatnunk a farmer minél több vonatkozását a technológiától kezdve a művészi megnyilvánulásáig. Egy látogatóbarát bemutatás és a kérdéskör nyitva hagyása tovább generálhatja a folyamatot, újabb felajánlásokat, kiállítási lehetőségeket nyithat meg. Nem utolsó szempont, hogy az anyagot nem „fektettük el” a raktárpolicokon, szinte az átadótól közvetlenül a vitrinbe került, még ha vitatni is lehet annak helyes csoportosítását.

A bemutatásra nem került darabok, ami már több száz tételt jelent, pedig önálló gyűjteményegységként a pápai Kékfestő Múzeum műtárgyállományát gyarapították.

Ezért kiemelten fontos lenne, hogy a már kész kiállítás, vagy annak egy része vándoroltatása után egy állandó kiállításban pihenne és ezzel egy új turisztikai célpontként jelenne meg Pápa és vidéke kulturális kínálatában.